

УДК 336.71

ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ

Ольга Михайлівна БАРТОШ

старший викладач кафедри банківської справи Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

Анотація. У статті розглядаються тенденції і проблеми депозитної політики банків в умовах суспільно-політичного напруження. Показана роль депозитної політики в забезпеченні ефективності банківської діяльності. Визначено мету та завдання за основними елементами процесу управління ресурсами. Проаналізовано динаміку депозитів залучених банками та визначено основні тенденції їх розвитку.

Аннотация. В статье рассматриваются тенденции и проблемы депозитной политики банков в условиях общественно-политического напряжения. Показана роль депозитной политики в обеспечении банковской деятельности. Определены цели и задачи по основным элементам процесса управления ресурсами. Проведен анализ динамики депозитов и определены тенденции их развития.

Ключові слова: депозит, депозитна політика, депозитні корпорації.

Ключевые слова: депозит, депозитная политика, депозитные корпорации.

Постановка проблеми. На сьогодні українська фінансово-кредитна система перебуває у стані тривалого суспільно-політичного напруження та посилення невизначеностей серед економічних агентів щодо подальшого їх розвитку. Банківські установи опинилися в несприятливому фінансовому стані, що призвело до проблеми ефективного їх розвитку та підтримання ліквідності. Вирішення цієї проблеми пов'язане з умінням банків формувати ресурсну базу, раціонально розпоряджатися коштами та формувати довгострокову стратегію такої роботи. В таких умовах характер банківських ресурсів зазнає істотних змін що підвищує роль і значення депозитної політики як основного фактора впливу на грошово-кредитний ринок країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існуючий механізм формування депозитної політики банку та тенденції її реалізації в сучасних умовах досліджують багато вітчизняних вчених, зокрема: А. Мороз, М. Савлук, В. Ричаківська, Р. Коцовська, О. Дзюблук, В. Рисін, М. Рисін та інші. Основна частина дослідження торкається проблеми формування депозитів у структурі ресурсної бази та ефективності управління зобов'язаннями банку. Зміст депозитної політики, її цілі та завдання потребують подальшого наукового дослідження з огляду на макро- та мікроекономічну ситуацію в країні.

Метою статті є дослідження змісту депозитної політики як складової частини управління банком, що забезпечує сталий розвиток банківської установи.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Розвиток повноцінної ринкової економіки передбачає необхідність побудови чіткого механізму її забезпечення та наповнення достатніми за обсягами і термінами фінансовими ресурсами. Особливо, в умовах кризи економіки, а також політичної нестабільності первинною є проблема фінансових ресурсів джерелами формування яких виступають: заощадження населення, тимчасово вільні кошти підприємств, кошти міжнародних кредитних установ та іноземних фінансових організацій. Рух цих коштів забезпечують банки. Формуючи свою політику сьогодні, вітчизняні банки повинні спиратися на знання та досвід, що існує в світі. Досвід країн з розвинутою ринковою системою підтверджує, що важливою складовою всієї банківської політики є політика формування ресурсної бази.

Основна частина банківських ресурсів утворюється в процесі здійснення депозитних операцій банку, від ефективною і правильною організацією яких залежить стійкість функціонування кредитної організації. Ефективне управління пасивами потребує здійснення науково обґрунтованої депозитної політики.

Депозитна політика як складова системи управління діяльністю банку включає напрямки та завдання (табл. 1) з метою розвитку депозитних операцій та підвищенні їх ефективності.

Таблиця 1

Напрямки депозитної політики

Напрямки	Характеристика завдання
аналіз депозитного ринку	вивчення потреб споживачів, вивчення депозитних політик конкурентів, оцінка впливу політики НБУ на стан депозитного ринку і тенденції його розвитку
визначення цільових ринків для мінімізації депозитного ризику	підвищення рівня макроекономічних досліджень кожного сегменту ринку з метою завоювання конкурентних позицій на певних сегментах ринку, а також ідентифікація, контроль та моніторинг ризиків
мінімізація витрат у процесі залучення коштів на депозити	постійний пошук шляхів і засобів зменшення процентних витрат за залученими ресурсами, раціоналізація банківського бізнесу
оптимізація управління депозитним та кредитним портфелями банку	підтримка взаємного зв'язку та взаємного узгодження між депозитними операціями та операціями з видачі кредитів за сумами та строками депозитів і кредитних вкладень
підтримка ліквідності банку і підвищення його стійкості	підтримка дорогих і низькооплачуваних депозитних ресурсів на такому рівні щоб забезпечити відповідну рентабельність банківської установи та ліквідність балансу

Депозитна політика представляє систему, яка включає елементи процесу управління діяльністю банку, а саме: стратегію, тактику та контроль. Як і управління будь-яким процесом, управління депозитними операціями підпорядковується загальним банківським вимогам, тобто поєднанню ліквідності, дохідності та ризику. Основним моментом при розробці депозитної політики є

правильне формулювання мети та завдань для її реалізації (табл. 2). Виходячи із загальної мети банку – максимізація прибутку при забезпеченні його стійкості, визначають пріоритетні напрямки управління депозитними операціями з позиції прибутковості, рентабельності, ліквідності, мінімізації ризиків, оптимізації депозитного портфеля тощо.

Таблиця 2

Елементи депозитної політики

Елементи	Мета	Завдання
стратегія банку щодо розробки основних напрямків депозитного процесу	досягнення довгострокових цілей банку щодо зростання клієнтської бази і збільшення конкурентоспроможності за рахунок надання клієнтам якісних банківських послуг таким чином і в такому обсязі, які відповідають високим професійним стандартам і забезпечують відповідний прибуток банку	- забезпечення в процесі проведення депозитних операцій, отримання банківського прибутку або створення умов для отримання прибутку в майбутньому - завоювання конкурентних позицій на певних сегментах ринку
тактика банку з організації формування ресурсної бази	залучення як можна більше грошових коштів по найменшій ціні при умові забезпечення ліквідності банку	- підтримання необхідного рівня банківської ліквідності - забезпечення диверсифікації суб'єктів депозитних операцій - розширення спектра депозитних операцій, їх диверсифікація за сумами, валютою, термінами тощо - мінімізація вільних коштів на депозитних рахунках - проведення гнучкої процентної політики - підвищення якості та культури обслуговування - підвищення ефективності управління персоналом - поліпшення маркетингу

Таблиця 2 (продовження)

контроль за реалізацією депозитної політики	задоволення потреб клієнтів шляхом забезпечення якісного рівня обслуговування	<ul style="list-style-type: none"> - контроль за якістю надання депозитних послуг з точки зору швидкості, зручності, мобільності, можливості надання додаткових супроводжувальних послуг, а також культури обслуговування - контроль за економічною ефективністю депозитної політики, оцінка ресурсної бази: об'єму, структури і основних тенденцій у розвитку складових частин
---	---	---

У процесі розробки депозитної політики необхідно враховувати економічні, соціальні та політичні цілі як складові частини управління банківською системою, орієнтовані на досягнення високого рівня розвитку економіки, а також рівень розвитку конкретного банку. Банківській установі важливо удосконалювати управління депозитними операціями тому що це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організувати взаємини між банком і його клієнтами щодо прямого і зворотного руху коштів.

Для реалізації депозитної стратегії банку доцільно виділити такі методи:

- управління та реалізація депозитної програми шляхом корегування строків депозитних рахунків;

- управління та реалізація депозитної програми з допомогою відсоткової ставки за депозитними рахунками;

- розробка і продаж на основі депозитних операцій нових банківських продуктів;

- конкурентна цінова політика банку на ринку депозитних продуктів [3, с. 207].

Крім того, депозитне залучення коштів залежить, в основному, від ініціативи потенційних вкладників, а не від банку.

При адаптації депозитної політики до потреб клієнтів банкам слід не відкидати комплексного підходу щодо її формування та реалізації. Цей підхід відображається в розробці теоретичних основ, пріоритетних напрямів розвитку банку, а також визначенні найбільш ефективних і оптимальних для даного етапу розвитку установи тактичних прийомів і методів реалізації депозитної політики [7, с. 86].

До тактичних інструментів управління депозитними операціями належать заходи поліпшен-

ня внутрішньої організації депозитної роботи банку:

- удосконалення порядку виконання депозитних угод;

- поліпшення роботи персоналу банку, який займається пасивними операціями;

- впровадження нових форм роботи з клієнтами;

- зниження ймовірності ризику та нераціональних рішень тощо [4, с. 183].

На сьогодні нові тенденції у розвитку банківського сектору визначаються посиленням конкуренції між банківськими інститутами і перш за все в традиційних сферах діяльності, на депозитному та кредитному ринках. Залучені банками кошти різноманітні за складом. Такий підхід змінює ринок депозитів і робить актуальним банківські продукти, що поєднують у собі прибутковість і доступ до коштів, тому депозитна політика забезпечує:

- залучення зобов'язань на тривалий термін з метою надання довгострокових кредитів та здійснення широкомасштабних інвестицій;

- залучення коштів на вимогу з метою оптимізації структури балансу, дотримання показників ліквідності, здійснення поточних активних операцій;

- залучення ресурсів на коротко та довгостроковий період з метою прибуткової діяльності банку [6].

Проведений аналіз депозитів залучених банком за період з 2010 р. по серпень 2014 р. включно підтверджує, що завдяки активній регуляторній політиці Національного банку після фінансової кризи обсяги надходжень на депозитні рахунки збільшувалися (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка депозитів залучених депозитними корпораціями на кінець періоду (млн грн)

Показники	2010	2011	2012	2013	31.08.2014
Депозити інших фінансових корпорацій	19 022	21 799	20 852	26 174	28 065
Депозити нефінансових корпорацій	116 105	153 120	173 319	195 160	206 868
Депозити домашніх господарств	275 093	310 390	369 264	441 951	438 264
Усього	410 220	485 309	563 435	663 285	673 197

Джерело: складено за даними [1; 2]

За аналізований період залишки депозитів кожного року в порівнянні з попереднім роком збільшувалися і станом на 31.12.2013 р. зросли порівняно з 2012 роком на 99,850 млрд грн. За результатами поточного року станом на 31.08.2014 хоч і простежується зростання на 9,912 млрд грн, проте це результат діяльності перших місяців року за січень та лютий. Потім динаміка депозитів резидентів формується на фоні триваючої напруги на сході країни, збільшення внутрішньої міграції та зменшення схильності суб'єктів банку до заощаджень, тому залишки на депозитних рахунках зменшуються. Незначне зростання відмічено за серпень поточного року переважно внаслідок курсової переоцінки зобов'язань через зниження курсу гривні до основних іноземних

валют, а також збільшення залишків у національній валюті на депозитних рахунках окремих областей, зокрема, Київської, Дніпропетровської та Одеської областях.

За даними таблиці 4 за секторами економіки найбільше депозитів депозитні корпорації сформували за рахунок коштів сектору домашніх господарств. У структурі депозитної бази банківських установ за строками розміщення найменшу частку становлять строкові вклади терміном понад 2 роки (4,7 %), переважають депозити на вимогу (34,6 %), а депозити строком до 1 року та від 1 до 2 років становлять 28,4 % та 32,2 % відповідно. Це змушує банки переглядати депозитну політику в напрямі адаптації до потреб клієнта і підвищення стабільності ресурсної бази.

Таблиця 4

Аналіз структури депозитів, залучених депозитними корпораціями в розрізі секторів економіки і строків погашення, станом на 1.09.2014р. (млн грн)

Показники	Усього	Питома вага	У тому числі за строками			
			на вимогу	до 1 року	від 1 до 2 років	понад 2 роки
Нефінансові корпорації	206 868	30,7	126 298	51 908	18 552	10 110
Домашні господарства	438 264	65,1	97 578	128 565	194 752	17 369
Інші фінансові корпорації	28 065	4,2	9 127	10 719	3 957	4 262
Усього	673 197	100	233 003	191 192	217 261	31 741

Джерело: складено за даними [2]

Депозити сектору домашніх господарств становили 438,3 млрд грн, залишаючись найбільшою складовою у структурі депозитів (65,1 %). У річному обчисленні темпи приросту депозитів домашніх господарств прискорилися до 3,6 % (порівняно з 1,5 % у липні).

За результатами серпня кошти на рахунках домашніх господарств зменшилися як у національній валюті на 4,1 млрд грн або 1,8 %, так і в іноземній валюті (переважно у доларах США).

Залишки депозитів сектору не фінансових корпорацій у гривневому еквіваленті за місяць зросли на 12,1 млрд грн, або на 6,2 % – до 206,9 млрд грн серед них насамперед зросли залишки на рахунках на вимогу на 6,6 млрд грн або на 9,0 % за одночасного зниження залишків на строкових рахунках.

Депозити інших фінансових корпорацій порівняно з попереднім місяцем зменшилися на 0,6 млрд грн або на 2,2 %, до 28,1 млрд грн [2].

Таблиця 5

Аналіз структури депозитів, залучених депозитними корпораціями, у розрізі валют, станом на 1.09.2014 р. (млн грн)

Показники	усього	У тому числі у розрізі валют				
		гривня	долар США	євро	рос. рубль	інші валюти
Нефінансові корпорації	206 868	131 615	60 946	11 785	2 230	292
Домашні господарства	438 264	220 981	178 812	36 193	714	1 564
Інші фінансові корпорації	28 065	22 305	5 068	627	3	62
Усього	673 198	374 901	244 826	48 605	2 947	1 918

Джерело: складено за даними [2]

Як видно із табл. 5, у структурі депозитів у розрізі валют, в основному, переважають депозити залучені в національній валюті (55,7 %) та доларах США (36,3 %) і значно меншими є розміри вкладів, номіновані в євро, російських рублях та інших валютах. Населення та бізнес перебувають під психологічним тиском політики частішої зміни валютних курсів, тому намагаються зберегти кошти в іноземній валюті. Присутність іноземної валюти на рахунках у банках повинна враховуватися при формуванні депозитної політики, особливо в період зростання курсу іноземної валюти щодо національної, а також при плануванні процентних витрат.

В умовах погіршення очікувань, під якого припав на кінець I-го кварталу поточного року, регулюючі дії спрямовувалися насамперед на відновлення довіри вкладників, забезпечення вчасного проведення розрахунків і стабілізацію діяльності банків. Були запроваджені додаткові спеціальні механізми підтримки ліквідності банків, збільшені обсяги такої підтримки, пом'якшені вимоги до формування банками обов'язкових резервів, а на валютному ринку застосовані тимчасові регулюючі заходи. Одночасно через інструменти процентної політики стимулювалося повернення коштів у банківську систему [5].

Станом на 01.09.2014 залишки депозитів, залучених від резидентів, становили 681,7 млрд грн за місяць вони збільшилися на 26,6 млрд грн, або на 4,1 %. Водночас у доларовому еквіваленті залишки депозитів в іноземній валюті скоротилися, що пов'язано зі зростанням невизначеностей та негативних очікувань економічних агентів на фоні посилення напруги та погіршення рівня безпеки на сході країни наприкінці місяця. Продовжувався вплив коштів із рахунків домашніх господарств як у національній, так і в іноземній валюті, зокрема в банківських установах Донбасу. В річному обчисленні приріст депозитів резиде-

нтів прискорився до 7,7 % порівняно з 4,2 % у липні [2].

Вкладники при прийнятті рішення зберегти власні кошти на депозитах керуються насамперед трьома міркуваннями: надійність банку; рівень відсоткової ставки; якість обслуговування клієнтів. Сьогодні спостерігається низький рівень керованості ринком депозитів. Банк приймає грошові внески, загальний потік яких залежить від економічної ситуації в країні, політичного клімату, стану законодавчої бази та добробуту населення, що на сьогодні є проблемним.

Значна частина обсягу коштів з підтримки ліквідності банків внаслідок впливу вкладів трансформувалася в готівку поза банками, обсяг якої за січень-серпень 2014 року збільшився на 21,8 %. Це зумовлювало випереджаюче зростання монетарної бази (на 11,2 %) порівняно з грошовою масою (на 4,0 %). Очікується, що за результатами поточного року монетарна база має зрости на 28 %. Скорочення ресурсної бази банків та зменшення за складних економічних умов кількості надійних позичальників мало наслідком зниження кредитної активності банків. За січень-серпень 2014 року обсяг кредитів у національній валюті зменшився на 7,6 %, в іноземній – на 9,8 % [5].

Специфіка даної сфери діяльності полягає у тому, що стосовно пасивних операцій вибір банку звичайно обмежений певною групою клієнтури, до якої він прив'язаний набагато більше, ніж до позичальників. Ресурси, які використовують банки для активних операцій обмежуються економічним розвитком країни, станом законодавчої бази. Наслідком обмеженості наявних ресурсів є постійне прагнення банків до їх найкращого використання. Тому, правильне та ефективне функціонування ринку депозитів необхідне для забезпечення нормальної банківської діяльності, регулювання грошової маси в країні, успішного

виконання банками як традиційних розрахунково-кредитних операцій, так і розширення спектра банківських послуг.

Висновки. Депозитна політика виконує функцію оптимізації депозитного процесу зі створення умов для досягнення основної мети. Аналіз обсягу депозитів показав, що в 2014 році їх обсяг скорочується, це, як, вже було зазначено пов'язано з умовами сформованого напруженого становища, що призвело до зниження довіри населення до банків, а також наявністю значних коштів у тіні та в іноземній валюті. Тому з метою удосконалення депозитної політики та підвищення довіри до банківської системи необхідно:

- стабілізувати та поліпшити економічну й політичну ситуацію в країні;
- ефективно використовувати можливості держави щодо рекапіталізації проблемних банків;
- підсилити стимулювання стабільного і тривалого зберігання заощаджень, а також банкам важливо брати до уваги зростання і диференціацію доходів населення;
- підвищувати якість обслуговування клієнтів

Список використаних джерел

1. Бюлетень НБУ № 9. – 2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
2. Бюлетень НБУ № 10. – 2014. Аналітична частина [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
3. Дребот Н. П., Білик О. І. Стратегія управління депозитною діяльністю в банківській установі / Н. П. Дребот, О. І. Білик // Вісник університету банківської справи НБУ. — 2012. — № 2 (14). — С. 204–208.
4. Лавров Р. В. Депозитна політика банку в сучасних умовах // Науковий вісник ЧДІЕУ. —

і виходити на ринок з більш гнучкими депозитними продуктами;

- в умовах інфляції необхідна індексація коштів на банківських депозитах, та стабілізувати курс національної грошової одиниці України;
- запроваджувати жорсткі санкції до банків, що здійснюють неповернення депозитів і затримку платежів клієнтів;
- застосовувати нові маркетингові заходи у формуванні депозитної політики банків;
- розробляти ефективні види мотивації, збуту та цінової політики з метою активізації процесів залучення грошових коштів фізичних осіб на банківські депозити тощо.

Зростання долі ресурсів залучених від клієнтів, сприяє росту доходності банківських операцій, а якщо спостерігається його скорочення – це підтверджує про невиправдано високі витрати щодо залучення коштів з інших джерел. Тому депозитна політика набуває важливого значення, ефективно проведення якої надає можливість не тільки залучати додаткові фінансові ресурси у банківську систему, а й стимулювати збільшення інвестиційних ресурсів у всі сектори економіки.

2010. — № 4 (8) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.nvisnik.geci.cn.ua/pdf/.../182-187.pdf.
5. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
6. Полякова Н. М., Ілляшенко О. В. Стратегія управління активними і пасивними операціями банку. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.rusnauka.com/8.../1_104516.doc.htm.
7. Рисін М. В. Адаптація депозитної політики банків до потреб клієнтів / М. В. Рисін // Вісник університету банківської справи НБУ. — 2009. — № 3 (6). — С. 85–88.